

Марта С. Митровић¹
Марија З. Вујовић²
Татјана М. Вулић³

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет,
Департман за комуникологију и новинарство
Ниш (Србија)

070:004.738.5(497.11)"2021/2022"
316.774:342.727(497.11)
Оригинални научни рад
Примљен 22/09/2023
Измењен 12/12/2023
Прихваћен 12/12/2023
doi: [10.5937/socpreg57-46679](https://doi.org/10.5937/socpreg57-46679)

МЕТАНОВИНАРСКИ ДИСКУРС О СЛОБОДИ МЕДИЈА У ОНЛАЈН МЕДИЈИМА У СРБИЈИ⁴

Сажетак: Метановинарски дискурс је широко истраживачко поље, чијом се анализом добија увид у начине на које се дефинишу и легитимишу различити новинарски концепти у оквиру саме професије. Међутим, поред новинарских актера у изградњи метадискурса у новинарству учествују и бројни ванмедијски актери. У раду је анализиран метановинарски дискурс (Carlson, 2016) о слободи медија, са циљем да се одговори на постављена истраживачка питања: „Који актери граде метадискурс око концепта слободе медија у Србији?“ и „Какав је тон тог метадискурса?“. Анализирана су 674 текста прикупљена током 2021. и 2022. године из 10 онлајн медија. Резултати анализе показали су да метадискурс о слободи медија већински граде новинарски актери, док је најчешћи тон тог дискурса критички. Укрштањем актера са тоном дискурса закључено је да критички тон преовлађује код свих актера, новинарских и новинарских, осим код државних званичника. Они су уједно и једини актери чији су искази анализирани, а код којих преовлађује позитиван тон дискурса.

Кључне речи: метановинарски дискурс, слобода медија, текстуална анализа, новинарство

УВОД

У широком новинарском пољу преплићу се утицаји различитих поља и актера (Bourdieu, 2005), градећи комплексне односе, који у крајњем остварују утицај на производњу вести. Како Карлсон наводи: „Новинарство би требало разумети као културну

¹ marta.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

² marija.vujovic@filfak.ni.ac.rs

³ tatjana.vulic@filfak.ni.ac.rs

⁴ Рад је под називом „Metajournalistic Discourse on Media Freedom in Hybrid Regimes: The Case of Serbia“, презентован на конференцији *Communication in Times of (Poly)Crisis and Digital Disruptive Transformations* (June 22–23, 2023, Bucharest, Romania).

праксу урођену у специфичне контексте, променљиву кроз време и простор, која укључује унутрашње и спољашње актере“ (Carlson, 2016, p. 350). Многобројни аутори су истраживали и идентификовали доминантне утицаје на новинарство и новинарску праксу, од оних на индивидуалном нивоу, који подразумевају личне карактеристике новинара као дисеминатора информација, преко професионалних норми, до оних на макронивоу који подразумевају идеолошки контекст или ванмедјски утицај (Hanitzsch et al., 2010; McQuail, 2000; Reese & Shoemaker, 2016). Утицај и укључени актери зависни су од контекста у ком се новинарска пракса развија и спроводи, о чему сведоче компаративна истраживања медијских система (Hallin & Mancini 2004; Hanitzsch, 2009; Kleinstеuber & Thomass, 2010), а те разлике нарочито су видљиве уколико фокус истраживања није западноцентричан, већ умерен ка земљама изван западног контекста, са специфичним друштвено-политичким карактеристикама (Hallin & Mancini, 2011; Hamada, 1994). На пример, ауторке Милојевић и Крстић (2018) истраживале су хијерархију утицаја на новинарство у земљама у транзицији, на примеру медијског система Србије. Оне су идентификовале корупцију и културу корупције, као значајне варијабле, присутне код ванмедјских актера на системском нивоу, и закључиле да оне имају утицај, односно преливају се на све остале нивое утицаја, све до индивидуалног. Истраживање било ког домена медијског система у посттранзиционим земљама захтева специфичан приступ – ослањање на већ устаљене категорије и дефиниције, али прилагођене комплексном друштвено-политичком контексту. Одбрана аутономије институције медија далеко је захтевнији подухват у изазовнијим националним окружењима.

Једна од кључних нормативних позиција којима се брани аутономија медија јесте право на слободу изражавања, у пренесеном значењу – слобода медија. Како Блумлер и Гуревич (Blumler & Gurevitch, 2002) наводе, једна од одлика конкурентских демократија јесте поштовање начела либералне филозофије према којем се медијима гарантује слобода којом они заузврат штите грађане од злоупотребе политичког ауторитета (p. 13). Идеална позиција медија као аутономних институција којима је право на слободу загарантовано препознаје се у теоријском смислу, док се у пракси пак препознају многобројни актери и њихови утицаји на спровођење ове праксе, али и на њено поимање у јавности.

У овом раду предмет анализе није директни утицај различитих актера на новинарско поље, односно слободу изражавања, већ утицај на креирање јавног дискурса у медијима о слободи медија. Фокус рада је на актерима који у ово поље уграђују значења и тако посредно утичу и на новинарске праксе. У раду се не анализирају нормативне (Christians et al., 2010; Siebert, Peterson & Schramm, 1956), ни институционалне (Benson, 2004; Bourdieu, 2005; Ryfe, 2006) перспективе, већ се текстуалном анализом новинарском пољу приступа као дискурзивној пракси и деконструирају се значења учитана у медијски садржај. Садржај као полазна основа у истраживању може звучати као „концепт оријентисан на производњу“, који „превиђа питања значења и обезвређује истанчане атрибуте медија [...] критикован као превише описан“, али „стављање у шири контекст и повезивање са другим варијаблама помаже да се избегне ова слаба тачка“ (Reese & Shoemaker, 2016, p. 392).

Анализа садржаја текстова о слободи медија је у овом раду заправо само помоћна метода и у служби је анализе метановинарског дискурса. Метадискурс новинарства

је значајно истраживачко поље, чијом се анализом може доћи до одговора на питање „како новинарство, као интерпретативна заједница, разговара са собом“ (Ferrucci, Nelson & Davis, 2020, p. 1592).

Ослањајући се на Карлсона (Carlson, 2016) и његово образложење метановинарског дискурса као начина за разумевање „како се значења око новинарства развијају“ (p. 349), у раду се узимају у обзир „унутрашњи практиканти“ и „спољашњи друштвени актери“ (p. 349), као централне фигуре које граде метадискурс о слободи медија у Србији. Карлсон истиче три значајне дискурзивне компоненте при анализи метановинарског дискурса: тему, место/публику и актере (Carlson, 2016, pp. 355–358). Аутор наводи да тема може бити реактивна и генеративна, где се у првом случају мисли на инцидентне ситуације, а у другом на теме које се тичу новинарске професије као целине. Место, односно публика, јесте друга компонента и под њом се подразумева место где је дискурс објављен, а самим тим и којој је публици намењен. Како објашњава, место може бити медијски канал у традиционалном смислу, али може бити и неформално обраћање новинара на трибинама или личним профилима на друштвеним мрежама. Логично је да место објављивања исказа који граде дискурс директно одређује и тип и опсег публике којој се обраћа. На крају, под актерима, као трећој дискурзивној компоненти, подразумевају се „произвођачи метановинарског дискурса, са централном поделом која раздваја новинаре од неновинара“ (Carlson, 2016, p. 355). Карлсон негира привилеговану позицију новинара који самостално граде метадискурс о новинарству и сугерише да се у анализу укључе актери који нису новинари, пре свега мислећи на актере чије су професије граничне са новинарском (на пример, блогери). Међутим, не искључује ни друге актере који активно учествују у процесу изградње дискурса, стога наводи: „Дискурс о новинарству потиче од тако различитих актера као што су владини званичници, историчари, медији за забаву и едукатори“ (Carlson, 2016, p. 356).

Анализа у овом раду базирана је управо на *актерима* као једној од кључних дискурзивних компоненти метановинарског дискурса. При формулацији истраживачких питања, коришћене су Карлсонове сугестије за истраживање метановинарског дискурса у контексту актера. Аутор сугерише истраживачка питања која се могу сумирати у једном питању: Који су новинарски и неновинарски актери укључени у процесе дефинисања, легитимисања и оспоравања новинарских норми и пракси? Наведено питање модификовано је у складу са темом истраживања, која је у овом случају генеративна – „слобода медија“, и односи се на новинарску професију у целини (Carlson, 2016, p. 362) – па прво истраживачко питање гласи: Који актери граде метадискурс око концепта слободе медија у Србији? Зарад додатне интерпретације постављено је и питање: На који начин то чине и какав је тон тог метадискурса?

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Истраживачки приступ у овом раду је квалитативан. Анализа метадискурса коришћена је као кровна метода (Carlson, 2016; Ferrucci, Nelson & Davis, 2020; Vos & Singer, 2016), потпомогнута истраживачком техником – квалитативном анализом садржаја, погодном за анализу текстова у широком пољу комуникација (Krippendorff, 2018; White & Marsh, 2006). Јединица анализе је новинарски текст који за тему има слободу медија и учествује у изградњи дискурса о овом концепту.

Коришћењем кључне речи „слобода медија“, путем сајта за генерисање вести *naslovi.net*, прикупљена су 674 новинарска текста, објављена у 10 онлајн медија у периоду од јануара 2021. до децембра 2022. године. Одабир медија који је анализиран није био произвољан. Најпре је спроведено пилот истраживање у којем су путем кључне речи издвојени сви текстови објављени у периоду од месец дана (јануар 2021. године), без филтрирања по медију. Затим је издвојено 10 онлајн медија са највише текстова на тему „слобода медија“, а то су, наведено према броју текстова: Цензоловка, Данас, Н1, Нова С, РТВ, Инсајдер, РТС, Ало, Политика и Време. Одабир корпуса – текстови објављени у онлајн медијима – био је условљен лако доступном архивом.

За прикупљање података/текстова, њихову класификацију и припрему за интерпретацију, коришћене су истраживачке стратегије које су описали Кофи и Аткинсон (Coffey & Atkinson, 1996). Подаци о текстовима (медиј у ком је текст објављен, датум када је текст објављен, наслов текста, линк ка тексту, доминантни извор информација у тексту [актер] и тон текста: неутралан, критички, позитиван, дефанзиван и офанзиван) складиштени су у прегледној Ексел (Excel) бази⁵, креираној за потребе истраживања, са могућношћу укрштања података и накнадних уноса опсервација истраживача. База података била је лако доступна ауторима, погодна за учестала враћања на текстове током процеса анализе и интерпретације резултата. Како Кофи и Аткинсон истичу: „Подаци морају бити приказани тако да се могу једноставно читати“ (1996, р. 46), односно поновно читати.

Сваки текст, који је био предмет анализе, кодиран је и аналитички рашчлањен на делове. Приликом примене квалитативне анализе садржаја текста, „истраживач користи аналитичке конструкције, или правила закључивања, да би прешао од текста до одговора на истраживачка питања“ (White & Marsh, 2006, р. 27). Са тим на уму, истраживачи су се на базу враћали најмање три пута (Coffey & Atkinson, 1996) – најпре, како би се упознали са подацима, затим, како би дефинисали категорије на основу расположивих података и, на крају, како би сада већ дефинисане категорије повезали са истраживачким питањима. Вајт и Марш (White & Marsh, 2006, р. 27) истичу да су текст и контекст два „логички независна“ домена, али да их истраживачи својом интерпретацијом повезују: „Аналитички конструкт узима у обзир оно што аналитичар садржаја зна, сумња или претпоставља о контексту текста и операционализује ту претпоставку процедурално како би произвео закључке из тог текста“ (Krippendorff, 2018, р. 178). Стога је контекст у којем се истраживање спроводи неизоставан део сваког корака у анализи.

С обзиром на то да је истраживање ослоњено на текстуалну анализу, задатак истраживача био је да деконструисањем највероватнијих интерпретација анализираних текстова (McKee, 2001) понуде одговоре на постављена истраживачка питања:

ИП 1: Који актери граде метадискурс око концепта слободе медија у Србији?

ИП 2: На који начин то чине и какав је тон тог метадискурса?

⁵ Ова база података биће коришћена и за друга истраживања, објављена у другим радовима, али ће сваки пут приступ бити другачији, односно биће коришћени различити аспекти. На пример, биће анализиране доминантне теме текстова или ће неко од актера бити посматран засебно.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На истраживачко питање: „Који актери граде метадискурс око концепта слободе медија у Србији?“, а на основу добијених резултата, најједноставнији одговор био би да су то доминантно сами „Медији“⁶ (N = 284; 42,2%) (Табела 1). Након њих долазе „Државни званичници“ (N = 98; 14,5%), „ЕУ и њене институције“ (N = 80; 11,9%) , „Интернационалне НВО“ (N = 75; 11,1%), „Опозициони политичари“ (N = 38; 5,6%), „Националне НВО“ (N = 28; 4,2%), „Медијски експерти“ (N = 25; 3,7%), „Интернационални званичници изван ЕУ“ (N = 21; 3,1%), „Медијска удружења“ (N = 18; 2,7%), „Власници медија“ (N = 4; 0,6%) и „Грађани“ (N = 3; 0,4%).

Међутим, уколико актере поделимо у две велике групе: новинарски и неовинарски актери, интерпретација резултата се мења. Наиме, у категоријама „Медији“ и „Медијска удружења“ за изворе су подразумевани медијски радници / професионалци, стога само те две категорије чине новинарске актере. Све остале категорије посматрају се као неовинарски актери. У том случају могло би се закључити да дискурс о слободи медија у анализираним текстовима већински изграђују, или намећу своје интерпретације, неовинарски актери, тачније у 372 текста, односно са уделом од 55%, у поређењу са бројем новинарских актера у текстовима – 302, односно 45%.

Презентацијом типа и односа броја актера који граде дискурс о слободи медија у анализираним медијима, одговорено је на прво истраживачко питање. Друго истраживачко питање – На који начин укључени актери граде метадискурс око концепта слободе медија у Србији и какав је тон тог метадискурса? – надовезује се на резултате проистекле из првог питања, али захтева сензибилнију анализу и интерпретацију налаза.

Из Табеле 2. видљиво је да је најчешће употребљен критички тон, укупно 443 пута, затим неутралан 116, офанзиван 45, дефанзиван 36 и најмање позитиван тон, укупно 34 пута. Када се подаци о тону укрсте са актерима, добија се одговор на питање на који начин конкретни актери граде дискурс о слободи медија. Медији су најчешће користили критички тон, укупно 207 пута, а најмање позитиван, свега једном; Државни званичници су најчешће користили позитиван тон (N = 27), а најмање офанзиван (N = 13); ЕУ и њене институције су најчешће користиле критички тон (N = 55), док офанзивног и дефанзивног тона није било у њиховим изјавама; Интернационалне НВО су најчешће користиле критички тон (N = 55), дефанзиван тон није забележен у њиховим изјавама; Опозициони политичари су најчешће користили критички тон (N = 19), док позитивног није било; Националне НВО су најчешће користиле критички тон (N = 26), док дефанзивног и позитивног тона није било; Медијски експерти су, такође, најчешће користили критички тон (N = 22), без дефанзивног и позитивног тона; Званичници изван ЕУ користили су само критички тон (N = 16) и неутралан (N = 4); као и Медијска удружења – критички тон (N = 15) и неутралан (N = 4); Власници медија и Грађани користили су само критички тон, први четири, а други три пута.

⁶ Под медијима су подразумевани новинари као извори информација о слободи медија, али и саопштења медијских редакција или медијских компанија. Ова два актера у раду нису аналитички одвојена, јер оба представљају реч медијских радника. Категорија власници медија је анализирана засебно.

ДИСКУСИЈА

Само постављање истраживачких питања подразумева познавање контекста истраживања. Да би истраживач широко поље истраживања, у овом случају је то метадискурс новинарства као професије, свео на истраживачки подухват који је у датим околностима могуће остварити, он би требало да препозна кључне теме, које је, не само могуће истражити већ и из чије се анализе може извући смислени закључак или закључци, те понудити оквир за даља истраживања. Питање слободе медија једно је од нормативних питања кључно за легитимисање новинарства као професије, али и за практичан рад новинара, нарочито у изазовним друштвено-политичким окружењима. Србија, посттранзициона земља, демократија у развоју, чији се медијски систем најближе може одредити као „медитерански“ (Hallin & Mancini, 2004), одликује се високим нивоом политичког паралелизма, те јаком улогом државе у домену медијског система, али и значајним утицајем међународне заједнице. Након политичких промена 2000. године и смене ауторитарне власти, очекиване су значајне системске промене које би водиле демократизацији друштва и освајању грађанских слобода у свим областима, па и области јавног информисања. Међутим, више од две деценије касније, могло би се закључити да су очекивања у значајној мери изневерена. Уместо ослобађања медија од контроле државе и њених институција и поспешивања плурализма, приватизација медијског система у Србији спроведена је неадекватно и у теорији је препозната као „дивља дерегулација“ (Томић, 2007), која је водила већој инструментализацији финансијски већ ослабљених медија. Такав тренд је у годинама које су уследиле добијао на интензитету, водећи ка стварању подељене медијске сцене, на којој се медији профилишу готово искључиво према критеријуму односа према власти; па тако препознајемо медије који су „прорежимски“ или „опозициони“. Трансформација медијског система нужно је била условљена трансформацијом политичког система, који се данас карактерише као „хибридни“ систем или „хибридна“ демократија, а подразумева недовољно развијене демократске институције и константне изазове приликом остваривања политичких права и грађанских слобода⁷. Такав контекст нужно намеће претпоставке са којима истраживачи крећу у аналитички подухват.

Одабир актера који граде метановинарски дискурс о слободи медија за фокус истраживања, био је условљен контекстом у којем се истраживање спроводи, јер се претпоставља да би само идентификовање актера, нарочито неновинарских, који учествују у дискурсу о питањима слободе медија у Србији, дало простор за даље интерпретације. Добијени резултати у овом делу могу бити двојако интерпретирани. Са једне стране, уколико идентификоване категорије извора посматрамо појединачно, „Медији“ су ти који су најчешће градили дискурс о слободи медија. Овакав резултат био је донекле очекиван, јер су медији и медијски професионалци највише погођени овим питањем, па је њихово интензивно учешће у јавном коментарисању дате теме, било логично. Међутим, у коначном скору, при подели свих укључених актера на две велике скупине „новинарских“ и „неновинарских актера“, дошло се до резултата који

⁷ Видети: Freedom House, Nations in Transit, Methodology, <https://freedomhouse.org/reports/nations-transit/nations-transit-methodology>.

говори да су новинарски актери ти који су најчешће градили дискурс о питању слободе медија у анализираним медијима.

Само идентификовање актера била је добра полазна основа за даљу интерпретацију резултата, јер је од питања ко учествује у изградњи метадискурса, значајније питање на који начин то чини, односно какав је тон тог метадискурса.

Категорије додељене при одређењу тона метадискурса биле су производ анализе текста као независног домена (White & Marsh, 2006), али и као дискурзивне праксе условљене контекстом (McKee, 2001). Категорије „позитиван“, „критички“ и „неутралан“ тон могу бити разумљиве и мимо контекста, те применљиве у различитим окружењима: позитиван тон подразумева текст у којем се практиковање слободе оцењује као позитивно, критички тон одликује текстове у којима се о слободи медија говори са аспекта критике њеног угрожавања, док неутралним тоном текстови само констатују одређена стања или догађаје. Међутим, „офанзивни“ и „дефанзивни“ тон били су контекстом условљени конструкти. Под првим се подразумева текст у којем преовлађује нападачка, неретко и агресивна, реторика, усмерена ка конкретним објектима или субјектима, док је „дефанзивни“ тон коришћен у текстовима у којима субјекти одговарају на нападе и бране или правдају своју позицију.

Критички тон био је најчешћи код свих актера, изузев код „Државних званичника“. Један од примера критичког тона новинарских актера идентификован је у тексту портала Цензоловка: „Јавно информисање у Србији суочава се са свакодневним политичким и економским притисцима, цензуром и аутоцензуром, радном несигурношћу, угрожавањем безбедности, родном дискриминацијом, кршењем ауторских права и другим проблемима који директно угрожавају рад новинара и медија“⁸. Слично, како је пренео Данас, један ЕУ званичник у критичком тону наводи: „Независност медија нарушена је притисцима од стране власника медија повезаних са политичким актерима на уреднике, као и директним притисцима и претњама усмереним према новинарима, што узрокује високу стопу аутоцензуре“. Очекивано је да опозициони политичари имају доминантно критички тон када коментаришу положај медија у Србији, као и да се обраћају јавности са позиције критичара актуелног режима, често истичући у анализираним текстовима да „њени грађани [прим. аут. грађани Србије] живе у медијском мраку изложени свакодневној, незапамћеној пропаганди режимских гласила“. Занимљиво је да су и „Државни званичници“ имали критички тон, чак 21 пут. Међутим, реч је о текстовима у којима су државници углавном критиковали медије који, према њиховим речима, „врше притисак на регулаторне агенције РАТЕЛ и РЕМ“, те им онемогућавају да слободно обављају свој посао.

⁸ При интерпретацији резултата биће наведени само подаци о медију који је објавио текст, као и категорија актера. Неће бити именовани, на пример, новинари или државни и инострани званичници, јер би се на тај начин фокус са метадискурса о одређеној теми померио ка одређеним субјектима, што није циљ овог истраживања. Из наведених разлога и други аутори који су радили анализе сличног типа изостављају навођење извора. За више информација о овом приступу, видети: Ferrucci, P., Nelson, J. L. & Davis, M. P. (2020). From “Public Journalism” to “Engaged Journalism”: Imagined Audiences and Denigrating Discourse. *International Journal of Communication*, 14, 1586–1604; Vos, T. P. & Singer, J. B. (2016). Media Discourse about Entrepreneurial Journalism: Implications for Journalistic Capital. *Journalism Practice*, 10 (2), 143–159.

Неутралан тон био је други по заступљености. Овај дискурс коришћен је углавном за најаве догађаја или за само констатовање одређених стања и појава, без додатних коментара или критика. На пример, у тексту који је објављен на порталу Ало, један државни званичник је коментаришући извештај о слободи медија Репортера без граница истакао: „Имамо још много тога да урадимо, да променимо, пре свега, да спустимо ту врсту поларизације, медијске и у друштву. Морамо да будемо отворенији једни за друге, за другачије мишљење“. Неутралан тон био је чест у изјавама ЕУ званичника. Један од примера, из текста објављеног на порталу Цензоловка, гласи: „У приступним преговорима морамо бити динамичнији, али то може да се деси само уколико има више напретка у реформама и примени истих. Нагласио сам председнику Вучићу да Европска унија очекује да Србија испуни резултате нарочито када је реч о владавини права и слободи медија“. Овај тон био је најчешћи у текстовима којима су најављивани догађаји чија је тема била слобода медија, на пример, најавна трибина, оснивања радних група и/или покрета и слично.

Офанзиван тон препознат је у текстовима у којима су одређени субјекти били директни предмет критике, коју одликује агресивна реторика. Овај дискурс био је најзаступљенији код „Медија“ као извора, потом код „Државних званичника“ и „Опозиционих политичара“. На пример, у једном ауторском тексту, објављеном на порталу Данас, ауторка наводи: „У томе је и цела поента – јако лош положај нас објективних медијских радника и радница поклопио се са доласком Александра Вучића на чело Србије. Зашто? Зато што критикујемо његову бахату и криминалну власт. Он директно подстиче претње.“ Са друге стране, слични тон налази се и у појединим текстовима у којима су „Државни званичници“ извор. Високи државни званичник каже, а преноси портал Време: „Тајкунске телевизије Н1 и Нова С су саме замрачиле своје канале“. Опозициони политичари су такође користили сличан тон у појединим текстовима, па тако једна опозициона политичарка наводи за портал Данас: „Сведочимо свакодневном бречању и оптужбама премијерке против појединих независних медија“.

Дефанзиван тон при анализи метадискурса уочен је само код „Медија“, „Државних званичника“ и „Опозиционих политичара“ као извора. Под овим тоном подразумевале су се изјаве у којима се субјекти у тексту бране од претходних оптужби или пак бране своју позицију у погледу позитивног учешћа у борби за слободу медија. Овај тон је био најчешћи код „Државних званичника“ као извора. На пример, у саопштењу које је пренео портал Данас, Министарство културе и информисања изражава изненађење због тога што је Твитер поједине медије у Србији означио као провладине: „Они су навели да упозорење из Твитера да налоге медија који носе ову ознаку неће препоручивати људима нити ‘појачавати’ дOMET њихових твитова делује у супротности са принципима и наменом са којим је ова мрежа стартовала“. У истом тону, један опозициони политичар демантује наводе да је власник једне приватне телевизије: „Никада нисам био власник Нове С и ни на који начин не утичем на њихову уређивачку политику. Штавише, имам низ критика на рачун медија који су део Јунајтед групе“, пренео је портал телевизије Н1.

Најмање је било текстова са позитивним тоном анализираних метадискурса. Очекивано, најчешће су се њиме служили „Државни званичници“. У том контексту,

високи државни званичник наводи, а преноси портал Нова С: „Новинари у Србији безбеднији него у земљама ЕУ“, или „Медији су слободни, решавамо нападе на новинаре“, преноси портал РТВ. Позитиван тон идентификован је и у два текста у којима су извори били „ЕУ и њене институције“. У једном од њих је реч о позитивном коментару на пресуде за напад на ОК радио, који је пренео портал Инсајдер. Такође, „Интернационалне НВО“ исказале су позитиван тон у четири текста. На пример, у једном од текстова са позитивним тоном, НВО су похвалиле пресуду због паљења куће новинару: „Важан корак за спречавање евентуалних будућих напада на новинаре. [...] Репортери без граница: Почетак исцељења болести од које пати српско друштво“, пренео је портал Цензолвка.

ЗАКЉУЧАК

На основу добијених резултата истраживања могло би се закључити да метановинарски дискурс о слободи медија у Србији већински граде неновинарски актери, као и да је дискурс у највећем броју текстова критички интониран. С обзиром на контекст који се може добити увидом у бројна годишња извештавања о слободи медија у Србији, а која указују на проблематичну позицију медија и угрожено остваривање медијских слобода⁹, очекивано је да критички дискурс буде најзаступљенији, а нарочито с обзиром на узорак медија који је био анализиран – готово сви анализирани медији у широј јавности препознати су као медији критички настројени према тренутној власти у Србији.

Ширу интерпретацију нуде налази којима су идентификоване категорије неновинарских актера, као и посматрање односа тона дискурса и актера који су га користили. „ЕУ и њене институције“, као и „Интернационалне НВО“ биле су најчешћи извор, одмах након „Медија“ и „Државних званичника“. Овај податак може се посматрати у ширем контексту и интерпретирати у односу према позицији Србије као кандидата за чланство у ЕУ. Оглашавање наведених извора и то у доминантно критичком тону дискурса, говори о томе да је Србија предмет константног посматрања и критичке анализе од стране међународне заједнице, што је поново очекивано с обзиром на њену позицију. Са друге стране, „Медијска удружења“ су се о теми анализе огласила само 18 пута што се може тумачити као недовољна ангажованост струковних удружења у Србији, када је реч о једном тако значајном питању за професију – слободи медија.

Ограничење у презентованој анализи огледа се, пре свега, у типу узорка, односно медија који су анализирани. Како је већ објашњено, у обзир је узето 10 медија који су у спроведеном пилот истраживању имали највише текстова о анализираној теми. Међутим, то је довело до узорка медија који су по оријентацији ка властима готово идентични – критички оријентисани. Да би резултати били другачији да је узорак био разноврснији, говори податак да једини медиј у узорку који је препознат као

⁹ Видети: Freedom House: Nations in Transit 2022, <https://freedomhouse.org/country/serbia/nations-transit/2022>; Statista: Press freedom index in Serbia from 2013 to 2021, <https://www.statista.com/statistics/1026485/serbia-press-freedom-index/>; Reporeters Without Borders: Serbia, <https://rsf.org/en/country/serbia>.

позитивно оријентисан ка властима, портал новина Ало, није имао ниједан текст са критичким тоном, само један неутралан, два позитивна, а 13 од укупно 18 текстова било је офанзивно по интонацији. Занимљиво је и да су офанзивни дискурс на порталу Ало градили „Државни званичници“, али и сами „Медији“ кроз текстове који су препознати као новинарски коментари. За превазилажење ове слабе тачке за будућа истраживања би требало или проширити временски опсег истраживања или пак узети у обзир само медије позитивно оријентисане ка властима, без филтрирања према временском опсегу.

Резултати добијени текстуалном анализом метадискурса у сагласности су са оценама међународних истраживачких организација о стању слободе медија у Србији. О томе сведочи, пре свега, доминантни критички дискурс о овој теми и искази „Медија“. Можемо да закључимо да се слобода медија у метадискурсу перципира као значајно питање, о чему говори и број објављених текстова на ову тему – готово један дневно у периоду анализе, али и да је Србија изазовни национални контекст за њено остваривање.

Marta S. Mitrović¹

Marija Z. Vujović²

Tatjana M. Vulić³

University of Niš, Faculty of Philosophy,
Department of Communicology and Journalism
Niš (Serbia)

METAJOURNALISTIC DISCOURSE ON MEDIA FREEDOM IN ONLINE MEDIA IN SERBIA⁴

(Translation *In Extenso*)

Abstract: Metajournalistic discourse is a broad field of research, and its analysis provides insight into how different journalistic concepts are defined and legitimised within the profession. However, in addition to journalistic actors, numerous non-media actors also participate in the construction of metadiscourse in journalism. This paper analyses metajournalistic discourse (Carlson, 2016) on media freedom, with the aim of answering the following research questions: “Which actors build metadiscourse around the concept of media freedom in Serbia?” and “What is the tone of this metadiscourse?” As many as 674 texts collected during 2021 and 2022 from 10 online media outlets were analysed. The results of this analysis show that the metadiscourse on media freedom is mostly built by non-journalistic actors, while the most common tone of that discourse is critical. By cross-referencing the actors with the tone of discourse, it was concluded that a critical tone prevailed among all actors, both journalists and non-journalists, with the exception of state officials. They are also the only actors with a positive tone of discourse.

Keywords: metajournalistic discourse, media freedom, textual analysis, journalism

INTRODUCTION

In the broad journalistic field, the impacts of various fields and actors are entwined (Bourdieu, 2005) by creating complex relationships, which ultimately result in an impact on producing news. As noted by Carlson, “journalism should be reckoned as a cultural

---

¹ marta.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

² marija.vujovic@filfak.ni.ac.rs

³ tatjana.vulic@filfak.ni.ac.rs

⁴ The paper entitled “Metajournalistic Discourse on Media Freedom in Hybrid Regimes: The Case of Serbia” was presented at the conference *Communication in Times of (Poly)Crisis and Digital Disruptive Transformations (22–23 June 2023, Bucharest, Romania)*.

practice rooted in specific contexts, variable in time and space, that involves inside and outside actors” (Carlson, 2016, p. 350). Multiple authors have researched and identified the prevalent influence of journalism and journalistic practices, be it at an individual level, which entails personal traits of a particular journalist as information disseminator, through to professional norms, and ultimately those at the macro level, which entail an ideological context or impact beyond the media (Hanitzsch et al., 2010; McQuail, 2000; Reese & Shoemaker, 2016). The impact and involved actors are dependable upon the context in which journalistic practices are developed and implemented, witness to which is comparative research into media systems (Hallin & Mancini 2004; Hanitzsch, 2009; Kleinstaubler & Thomass, 2010), with these differences being particularly noticeable if research focus is not West-centric but instead is shifted more towards countries beyond the Western context, to specific social-political characteristics (Hallin & Mancini, 2011; Hamada, 1994). For example, authors Milojević and Krstić (2018) researched the hierarchy of impact on journalism in transitional countries, as seen in the media system in Serbia. They identified corruption and a culture of corruption as major variables that were present in non-media actors at a systemic level, and concluded that these variables had an impact, i.e., spread onto all other levels of impact, down to the individual one. Research into any area of the media system in post-transitional countries calls for a particular approach – reliance upon the already established categories and definitions, which, however, should be adapted to the complex social-political context. Defending the autonomy of the institute of media is by far a more demanding undertaking in more challenging national environments.

One of crucial normative positions used to defend media autonomy is the right to the freedom of expression, an indirect meaning of which is – media freedom. As Blumler and Gurevitch note (Blumler & Gurevitch, 2002), one of the features of competitive democracies is the observance of the principle of liberal philosophy, according to which the media are guaranteed freedom, which they in turn use to protect the citizens against misuse of political authority (p. 13). The ideal position of the media as autonomous institutions which are guaranteed the right to freedom is recognised in theoretical terms while, on the other hand, in reality multiple actors and their impact on implementing this practice are recognised, as well as the impact on how it is understood by the public.

The subject of the analysis presented in this paper is not a direct impact of various actors on the journalistic field, and the freedom of expression. Instead, it focuses on creating a public discourse on media freedom, as shown in the media. This paper focuses on such actors who integrate meanings in this field, thus directly affecting the journalistic practices as well. This paper does not analyse normative (Christians et al., 2010; Siebert, Peterson & Schramm, 1956), or institutional (Benson, 2004; Bourdieu, 2005; Ryfe, 2006) perspectives, but through a textual analysis it approaches the journalistic field as a discourse practice and unravels the meanings embedded in media content. Content as the starting point in research may sound as “a production-oriented concept” that “seems to overlook issues of meaning and devalue the aesthetic attributes of media [...] have been criticized as overly descriptive”, but also “putting them within a larger context and linking to other non-content variables helps avoid this weakness (Reese & Shoemaker, 2016, p. 392).

The content analysis of the texts dealing with media freedom is just an ancillary method in this paper and serves the purpose of analysing metajournalistic discourse. Journalistic

metadiscourse is a significant field of research, the analysis of which provides answers to the question “how journalism, as an interpretive community, talks to itself” (Ferrucci, Nelson & Davis, 2020, p. 1592).

Relying on Carlson (Carlson, 2016) and his explanation of metajournalistic discourse as a manner of understanding “how meanings around journalism develop” (p. 349), this paper takes into account “internal practitioners” and “external social actors” (p. 349) as the central figures that are the building blocks of metadiscourse of media freedom in Serbia. Carlson points out three major discursive components used for the analysis of metajournalistic discourse: topic, place/audience, and actors (Carlson, 2016, pp. 355-358). The author notes that the topic may be reactive or generative. In the latter case, it is about the situations of incident, and the former addresses such topics that are relative to the journalistic profession. The place, or the audience, is the second component and it implies the place where discourse is published and, accordingly, what audiences it targets. As he explains, the place can be a media outlet in a traditional sense, but it can also be journalists’ informal addressing in discussion panels or on personal social media profiles. It makes sense that the outlet where statements creating discourse are posted directly determines the type and scope of the target audience. Finally, the actors, as the third discursive component, are “the producers of metajournalistic discourse, with the central division that demarcates journalists from non-journalists” (Carlson, 2016, p. 355). Carlson denies the existence of a privileged position of the journalists who independently build journalistic metadiscourse and instead suggests that the analysis should include actors who are not journalists, primarily those whose professions are borderline journalistic (e.g., bloggers). Nevertheless, he does not exclude other actors who actively participate in the process of building discourse, and so he notes: “Journalistic discourse is created by such diverse actors and sites as government officials, historians, entertainment media, and educators” (Carlson, 2016, p. 356).

The analysis presented in this paper is specifically based on *actors* as one of the key discourse components of metajournalistic discourse. For the purpose of formulating research questions, we have utilised Carlson’s suggestions regarding research into metajournalistic discourse in the context of actors. The author suggests research questions that can be summarised in a single question: What journalistic and non-journalistic actors are involved in the processes of defining, legitimising, and refuting the journalistic norms and practice? The said question has been modified to suit the subject of this research, which is in this case generative – “media freedom”, and it refers to the journalistic profession as a whole (Carlson, 2016, p. 363) – so the first research question is the following: Which actors build metadiscourse around the concept of media freedom in Serbia? For the sake of additional interpretation, we have also asked the question: How is it done and what is the tone of this metadiscourse?

RESEARCH METHOD

The qualitative research method has been used in this paper. The metadiscourse analysis has been used as the umbrella method (Carlson, 2016; Ferrucci, Nelson & Davis, 2020; Vos & Singer, 2016), and has been duly supported by the research technique – the qualitative content analysis, which is suitable for analysing texts in the broad field of communication

(Krippendorff, 2018; White & Marsh, 2006). The unit of analysis is a journalistic text that addresses the issue of media freedom and participates in creating discourse on this notion.

Through the use of the key word “media freedom” on the news generation web page *naslovi.net*, 674 journalistic texts were collected, which were posted in ten online media outlets during the period from January 2021 to December 2022. The media outlets were not selected randomly. First a pilot study was conducted in which, through the use of the key words, all texts posted during a one-month period (January 2021), without applying any filters per media outlet, were selected. Following this, ten online media outlets were singled out as the ones with the highest number of texts addressing “media freedom”, which, based on the criterion of the number of texts, were the following: *Cenzolovka*, *Danas*, *N1*, *Nova S*, *RTV*, *Insajder*, *RTS*, *Alo*, *Politika*, and *Vreme*. Selection of the body of texts – the ones posted in online media outlets – was conditional upon easily accessible archives.

For data/text collecting purposes, as well as for their classification and preparation for interpretation, we have used research strategies described by Coffey and Atkinson (Coffey & Atkinson, 1996). Data about texts (the media outlet in which a particular text was posted, date of posting, the title of the text, the link contained in the text, the main source of information in the text [the actor] and the tone of the text: neutral, critical, positive, defensive, and offensive) were all entered in a clear and user-friendly Excel database⁵ created for research purposes, which also allowed for data cross-referencing and subsequent addition of the researchers’ observations. This database was easily accessible to the authors and convenient for repeated reviewing of the text during the process of data analysis and result interpretation. As Coffey and Atkinson note, “data need to be displayed in such a way that they can be read easily” (1996, p. 46), i.e., that they can be read multiple times.

Every text that is the subject of analysis has been allocated a code and in analytical terms broken down in segments. When applying the qualitative content analysis, “the researcher uses analytical constructs, or rules of inference, to move from the text to the answers to the research questions” (White & Marsh, 2006, p. 27). With this in mind, the researchers revisited the database minimum three times (Coffey & Atkinson, 1996) – first in order to familiarise themselves with data, then to define categories based on the available data, and finally to connect the already defined categories to the research questions. White and Marsh (White & Marsh, 2006, p. 27) note that the texts and the context are two “logically independent” domains, and the researcher connects them through his/her interpretation: “An analytical construct accounts for what the content analyst knows, suspects, or assumes about the context of the text, and it operationalizes that presumption procedurally in order to produce inferences from that text” (Krippendorff, 2018, p. 178). Hence, the context in which particular research is conducted is an indispensable segment of every step of the analysis.

Bearing in mind the fact that this research relies on the textual analysis, the researchers’ task was to offer answers to the research questions by deconstructing the most likely interpretations of texts that were the subject of analysis (McKee, 2001):

---

⁵ This database will also be used for other research, published in other papers, but every time the approach will be different, which is to say that different aspects will be used. For example, the predominant topics addressed in texts will be analysed, or some of the actors will be observed separately.

RQ 1: Which actors build metadiscourse around the concept of media freedom in Serbia?

RQ 2: How is it done and what is the tone of this metadiscourse?

RESEARCH RESULTS

To the research question: “Which actors build metadiscourse around the concept of media freedom in Serbia?”, based on the results obtained, the simplest answer would be that they are predominantly the “Media” themselves⁶ (N = 284; 42.2%) (Table 1). They are followed by the “State Officials” (N = 98; 14.5%), “The EU and EU Institutions” (N = 80; 11.9%), “International NGOs” (N = 75; 11.1%), “Opposition Politicians” (N = 38; 5.6%), “Local NGOs” (N = 28; 4.2%), “Media Experts” (N = 25; 3.7%), “International Officials Outside the EU” (N = 21; 3.1%), “Media Associations” (N = 18; 2.7%), “Media Owners” (N = 4; 0.6%), and “Private Individuals” (N = 3; 0.4%).

However, if we divide the actors in two major groups: journalistic and non-journalistic ones, the interpretation of the results will change. Namely, in the categories “Media” and “Media Associations”, sources are considered to be media workers/professionals, and therefore these two categories constitute journalistic actors. All other categories are perceived as non-journalistic actors. In this event, we could conclude that media freedom discourse in the analysed texts is built, or its interpretation is imposed mostly by non-journalistic actors, more precisely, this is the case in 372 texts, i.e., a share of 55%, versus the number of journalistic actors in the texts – 302, i.e., 45%.

With a presentation of the type and ratio between the number of actors that build the media freedom discourse in the analysed media, the answer to the first research question is provided. The second research question – How do involved actors build discourse around the concept of media freedom in Serbia and what is the tone of this metadiscourse? – is a continuation of the results obtained from the first question. Nonetheless, it requires a more sensitive analysis and interpretation of the findings.

Table 2 shows that a critical tone is the most frequent in a total of 443 times, followed by a neutral tone (116), offensive tone (45), defensive (36), while a positive tone is the least frequently used, with a total of 34 times. Once information about the tone is cross-referenced with the actors, the answer is obtained to the question in what way specific actors build media freedom discourse. The most commonly used tone by the media was offensive, a total of 207 times, while a positive tone was the least frequent, which was used merely once; “State Officials” used a positive tone most frequently (N = 27), while an offensive tone was the least frequent (N = 13); “The EU and EU Institutions” used a critical tone most frequently (N = 55), while there was no offensive or a defensive tone in statements by them; “International NGOs” mainly used a critical tone (N = 55), while no defensive tone was observed in any of their statements; “Opposition Politicians” used a critical tone most

---

⁶ The media include journalists as the sources of information on media freedom, but also news desk releases or media companies’ press releases. In terms of their operation, these two actors are not analytically separate, since both of them express the views of media workers. The category of media owners has been analysed separately.

frequently (N = 19), while there was no positive tone; “Local NGOs” used a critical tone most frequently (N = 26), while there was no defensive and positive tone; “Media Experts” also used a critical tone most frequently (N = 22), without any defensive and positive tone; “Officials Outside the EU” used only a critical tone (N = 16) and a neutral tone (N = 4); as was the case with “Media Associations” – a critical tone (N = 15) and a neutral tone (N = 4); “Media Owners” and “Citizens” used only a critical tone, the former four times, and the latter two times.

DISCUSSION

The very act of asking the research questions requires being familiar with the context of research. In order to narrow down a broad area of research, in this case the meta-discourse of journalism as a profession, to a research endeavour achievable under given circumstances, the researcher should identify the key topics that are not only possible to look into but the analysis of which can result in an educated conclusion or conclusions, and additionally provide a framework for further research. The issue of media freedom is one of the normative questions crucial for legitimising journalism as a profession, but also for journalists’ practical work, especially in challenging social-political environments. Serbia, as a post-transitional country and a developing democracy, whose media system can be the most precisely defined as the “Mediterranean” one (Haling & Mancini, 2004), is characterised by a high level of political parallelism, as well as a strong role the state plays in the media system domain, but also by a significant influence of the international community. Following the political change in 2000 and the ousting of the authoritarian rule, significant systemic change was expected, this potentially leading to democratisation of society and gaining civil liberties in all fields, including the field of public information. Nevertheless, more than two decades later, one could conclude that expectations were to a large extent failed. Instead of the media being freed from government and state institutions’ control and pluralism being encouraged, privatisation of the Serbian media system was carried out in an inadequate manner, which is in theoretical terms recognised as “rogue deregulation” (Tomić, 2007). This resulted in stronger instrumentalization of the media that had already been financially weakened. In the ensuing years, such a trend gained pace, resulting in the creation of a divided media stage, in which media were distinguished almost solely based on the criterion of their attitude to state authorities; thus, we can recognise the media as being “pro-regime” or “pro-opposition”. Transformation of the media system was necessarily conditional upon a transformation of the political system, which is today labelled as being a “hybrid” system or as “hybrid” democracy, which entails underdeveloped democratic institutions and continuous challenges in exercising political rights and civil liberties⁷. Such a context necessarily imposes assumptions with which the researchers set out into their analytical endeavour.

Selecting the actors that build metajournalistic discourse of media freedom for the purpose of research focus was conditional upon the context in which this research was

---

⁷ See: Freedom House, Nations in Transit, Methodology, <https://freedomhouse.org/reports/nations-transit/nations-transit-methodology>.

conducted, since it is presumed that merely identifying the actors, especially the non-journalistic ones who participated in the discourse relative to media freedom in Serbia, gave rise to further interpretation. The results obtained in this segment can be interpreted in two ways. On the one hand, if the identified categories of sources were to be observed independently, the “media” are the ones that created media freedom discourse in the majority of cases. Such a result was expected to a certain extent since the media and media professionals were the most affected ones by this issue, so their strong participation in public comments on the given subject was to be reasonably expected. Nonetheless, with all said and done, by dividing all the involved actors into two major groups of “journalistic” and “non-journalistic” actors, we have obtained the results which demonstrate that non-journalistic actors are the ones who in the majority of cases created media freedom discourse in the media serving as the subject of analysis.

Identifying actors was in itself a good starting point for further interpretation of the results, since the question as to who participates in creating metadiscourse is less important than the question about how it is done, as well as what the tone of discourse is.

The categories attributed when the tone of metadiscourse was ascertained were a product of the text analysis as an independent domain (White & Marsh, 2006), but also as a discursive practice that is conditional upon specific context (McKee, 2001). The categories of a “positive”, “critical”, and “neutral” tone can be understood beyond the context, and also applicable to various environments: a positive tone entails a text in which the practising of freedom is deemed positive; a critical tone is typical of such texts in which media freedom is discussed in terms of the aspect of it being threatened, whereas a neutral tone is contained only in those texts that merely acknowledge a certain state of affairs or events. However, “offensive” and “defensive” tones were context-conditioned constructs. The former entails such texts in which a hostile and not infrequently aggressive rhetoric is used, it being aimed at specific objects or subjects, whereas a “defensive” tone was used in such texts in which subjects responded to attacks and stood their ground or justified their position.

A critical tone was the most common among all the actors with the exception of the “State Officials”. One of the examples of a critical tone used by a journalistic actor was identified in a text posted on the *Cenzolovka* web portal: “Public information in Serbia is faced with daily political and economic pressures, censorship and auto censorship, workplace insecurity, threats to safety, gender discrimination, violation of intellectual property rights and other issues which directly jeopardise the work of journalists and the media”⁸. Similarly, as posted on the *Danas* web portal, an EU official was critical in saying:

---

⁸ For the purpose of interpreting the results, we will present only information about the media outlet that posted a particular text, as well as the actor category. For example, we will not mention the names of specific journalist or state or foreign official, since in this manner the focus would be shifted from metadiscourse of particular subject to specific subjects, which is not the objective of this research. For the said reasons, other authors who have performed similar analyses have also excluded the sources. For more information on this approach, see: Ferrucci, P., Nelson, J. L. & Davis, M. P. (2020). From “Public Journalism” to “Engaged Journalism”: Imagined Audiences and Denigrating Discourse. *International Journal of Communication*, 14, 1586–1604; Vos, T. P. & Singer, J. B. (2016). Media Discourse about Entrepreneurial Journalism: Implications for Journalistic Capital. *Journalism Practice*, 10 (2), 143–159.

“Independence of the media is violated through pressures applied by the media owners, who are connected with political actors, to the editors, as well as through direct pressures and threats aimed at journalists, which results in high auto censorship rates”. It is to be expected that the opposition politicians are predominantly critical in commenting the position of the media in Serbia and also that they address the public from their position of criticism of the current regime, frequently by pointing out in the analysed texts that “its citizens [the author’s note: the citizens of Serbia] live in media darkness and on a daily basis they are exposed to unprecedented propaganda exacted by the regime media”. It is worth noting that the “State Officials” used a critical tone as many as 21 times. However, in these texts the state officials mainly criticised the media which, in their view, “apply pressure on the regulatory authorities, such as the Regulatory Authority for Electronic Communications and Postal Services (RATEL) and the Regulatory Authority for Electronic Media (REM), thus not allowing them to do their jobs freely.

A neutral tone ranks second by its use in the media. This discourse was used mainly to make announcements relative to upcoming events or just for acknowledging a certain state of affairs and phenomena, without additional comments or criticism. For example, in a text posted on the *Alo* web portal, a state official commented on a media freedom report released by the Reporters Without Borders, in which the following was noted: “There is still a lot of room for improvement, room for change but primarily we need to play down this form of polarisation, both in the media and in society. We need to keep a more open mind for different persons, for different opinions”. A neutral tone was frequent in the statements by EU officials. One of the examples is a quotation from a text posted on the *Cenzolovka* web portal: “In the EU accession negotiations, we need to ensure stronger dynamics, but this can be accomplished only if there is more progress in reforms and their implementation. I have pointed out to President Vučić that the European Union expects from Serbia to deliver results, especially as regards the rule of law and media freedom”. This tone was most commonly used in the texts announcing events that addressed the issue of media freedom, for example, upcoming discussion panels, establishment of working groups and/or movements, etc.

An offensive tone was recognised in the texts in which specific subjects were directly criticised. These texts are characterised by an aggressive rhetoric. This discourse was the most common in the “Media” as the source, then in the “State Officials”, and “Opposition Politicians”. For example, in an editorial posted on the *Danas* web portal, the author notes: “This is the whole point – a very poor position of us, the objective male and female media workers, coincided with Aleksandar Vučić coming to power in Serbia. Why? Because we criticise his insufferable and criminal rule. He directly ignites threats.” On the other hand, a similar tone can be found in certain texts in which “State Officials” are the source. As posted by the *Vreme* web portal, a high-ranking state official notes the following: “The tycoon televisions *NI* and *Nova S* themselves cast a veil of darkness on their TV channels”. The opposition politicians also used a similar tone in certain texts, so a female opposition politician in a statement for the *Danas* web portal said the following: “Every day we stand witness to the Prime Minister’s rudeness and accusations that target certain independent media.”

A defensive tone in analysing metadiscourse was identified only in the “Media”, “State Officials”, and “Opposition Politicians” as the sources. This tone refers to statements in which

the subjects of relative texts defended themselves from previously expressed accusations or in which they defended their position in terms of positive participation and fight for media freedom. This tone was the most common among the “State Officials” as the source. For example, in a release posted on the *Danas* web portal, the Ministry of Culture and Information expresses its surprise by the fact that Twitter labelled certain media in Serbia as being pro-government: “They have noted that a warning issued by Twitter was that the accounts of the media labelled in this manner would not be recommended to people, nor will Twitter ‘boost’ the outreach of tweets in such accounts, which appears to be in contradiction of the principles and the initial objective of this social media outlet.” In the same tone, an opposition politician refutes a statement by the owner of a private TV station in the following manner: “Never have I been the owner of *Nova S* TV station nor do I sway its editorial policies in any way. Just the opposite, there is a number of objections regarding the media that constitute a part of United Group”, the *NI* TV station web portal posted.

The fewest texts contained a positive tone of the analysed metadiscourse. As it could be expected, the “State Officials” used it most frequently. In this respect, a high-ranking state official notes, as posted by the *Nova S* web portal: “Journalists in Serbia are safer than journalists in the EU countries”, or “The media are free, attacks on journalists are being dealt with”, as the *RTV* web portal posted. A positive tone was also identified in two texts in which the sources were “The EU and EU Institutions”. In one of these texts, there is a positive comment relative to court judgements regarding an attack on the OK radio, as posted by the *Insajder* web portal. Furthermore, the “International NGOs” used a positive tone in four texts. For example, in one of the texts containing a positive tone, the NGOs spoke favourably of the court judgement in the case of an arson of journalist’s house. “This is an important step in preventing potential future attacks on journalists. [...] Reporters Without Borders: The beginning of a healing process for the disease Serbian society suffers from”, was posted on the *Cenzolovka* web portal.

CONCLUSION

Based on the obtained research results, it could be concluded that metajournalistic discourse of media freedom in Serbia is mainly created by the journalistic actors, as well as that discourse in the majority of texts contains a critical tone. Given the context provided through an insight into many annual reports on media freedom in Serbia that demonstrate a problematic position of media and threats to exercising media freedom⁹, it is expected that a critical discourse should be the most predominant one, especially given the sample of the media that were analysed – almost all of the analysed media are recognised by the broader public as the media with a critical inclination to the current Serbian authorities.

A broader interpretation is provided by the findings identifying the categories of non-journalistic actors, as well as the observation of the tone of discourse and the actors

---

⁹ Viz.: Freedom House: Nations in Transit 2022, <https://freedomhouse.org/country/serbia/nations-transit/2022>; Statista: Press freedom index in Serbia from 2013 to 2021, <https://www.statista.com/statistics/1026485/serbia-press-freedom-index/>; Reporters Without Borders: Serbia, <https://rsf.org/en/country/serbia>.

using it. The “EU and EU Institutions”, as well as “International NGOs”, were the most common source, immediately following the “Media” and “State Officials”. This information can be seen in a broader context and interpreted vis-à-vis the position of Serbia as a candidate for EU membership. Stating the said sources in a predominantly critical tone of discourse indicates that Serbia is the subject of a continuous observation and critical analysis by the international community, which has been expected having in mind its position. On the other hand, the “Media Associations” commented the subject of the analysis only 18 times, which can be interpreted as an insufficient level of engagement of these professional associations in Serbia when it comes to such an important matter for the profession – media freedom.

A limitation in the presented analysis is reflected primarily in the type of the sample, i.e., the media that were analysed. As it has already been explained, ten media outlets were taken into account, namely the ones with the largest number of texts addressing the analysed topic in the pilot study. However, this resulted in a sample of the media outlets that were almost identical in their attitude to the authorities – critically inclined. That the results would be different in the event of a more diverse sample is supported by the fact that the only media outlet in the sample that is recognised as positively-inclined to the authorities – the web portal of the *Alo* newspaper – did not post a single text with a critical tone; it posted only one neutral text and two positive texts, while 13 out of 18 texts had an offensive tone. Interestingly enough, offensive discourse on the *Alo* web portal was created by the “State Officials”, but also by the “Media” themselves through texts recognised as journalists’ comments. To overcome these weak points in future research, the time range of research should be expanded or perhaps only the media with a positive attitude to the authorities should be taken into account, without applying the time range filter.

The results obtained through a textual analysis of metadiscourse match the assessments made by international research organisations that deal with media freedom in Serbia. This is primarily confirmed by predominantly critical discourse of this topic and statements made by the “Media”. We can conclude that media freedom in metadiscourse is perceived as a significant matter, which is additionally confirmed by the number of posted texts dealing with this topic – almost one text a day during the observed period, but also that Serbia is a challenging national context for the purpose of achieving media freedom.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Benson, R. (2004). Bringing the sociology of media back. *Political Communication*, 21 (3), 275–292. doi: [10.1080/10584600490481299](https://doi.org/10.1080/10584600490481299).
- Blumler, J., Gurevitch, M. (2002). *The crisis of public communication*. Routledge.
- Bourdieu, P. (2005). The political field, the social science field, and the journalistic field. In: R. Benson & E. Neveu (eds.). *Bourdieu and the journalistic field* (29–47). Malden, MA: Polity.
- Carlson, M. (2016). Metajournalistic discourse and the meanings of journalism: Definitional control, boundary work, and legitimation. *Communication theory*, 26 (4), 349–368.
- Christians, C. G., Glasser, T., McQuail, D., Nordenstreng, K., White, R. A. (2010). *Normative theories of the media: Journalism in democratic societies*. University of Illinois Press.

- Coffey, A., Atkinson, P. (1996). *Making sense of qualitative data: Complementary research strategies*. Sage Publications, Inc.
- Ferrucci, P., Nelson, J. L., Davis, M. P. (2020). From “Public Journalism” to “Engaged Journalism”: Imagined Audiences and Denigrating Discourse. *International Journal of Communication*, 14, 1586–1604. <https://doi.org/1932-8036/20200005>.
- Hallin, D. C., Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge University Press.
- Hallin, D. C., Mancini, P. (eds.). (2011). *Comparing media systems beyond the Western world*. Cambridge University Press.
- Hamada, B. (1994). The relationship between journalists and politicians in the Arab World. *Journal of Aalam Al-Fikr*, 26, 66–100.
- Hanitzsch, T. (2009). Comparative Journalism Studies. In: K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (eds.). *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 413–427). Routledge.
- Hanitzsch, T., Anikina, M., Berganza, R., Cangoz, I., Coman, M., Hamada, B. ... Yuen, K. W. (2010). Modeling perceived influences on journalism: Evidence from a cross-national survey of journalists. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 87 (1), 5–22.
- Kleinsteuber, H. J., Thomass, B. (2010). Comparing media systems: the European dimension. *CM-časopis za upravljanje komuniciranjem*, 5 (16), 5–20. [In Serbian]
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage publications.
- McKee, A. (2001). A beginner's guide to textual analysis. *Metro Magazine: Media & Education Magazine* (127/128), 138–149.
- McQuail, D. (2000) *McQuail's Mass Communication Theory*. London: Sage
- Milojević, A., Krstić, A. (2018). Hierarchy of influences on transitional journalism—Corrupting relationships between political, economic and media elites. *European Journal of Communication*, 33 (1), 37–56.
- Reese, D. S., Shoemaker, J. P. (2016) A Media Sociology for the Networked Public Sphere: The Hierarchy of Influences Model, *Mass Communication and Society*, 19:4, 389–410, DOI: [10.1080/15205436.2016.1174268](https://doi.org/10.1080/15205436.2016.1174268).
- Ryfe, D. (2006). Guest editor's introduction: New institutionalism and the news. *Political Communication*, 23, 135–144.
- Siebert, F., Peterson, T., Schramm, W. (1956). *Four theories of the press: The authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. (Vol. 10). University of Illinois Press.
- Tomić, B. (2007). The extent of privatisation of the mass media in Serbia. *CM Komunikacija i mediji*, 2 (5), 55–76. [In Serbian]
- Vos, T. P., Singer, J. B. (2016). Media Discourse about Entrepreneurial Journalism: Implications for Journalistic Capital. *Journalism Practice*, 10 (2), 143–159. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1124730>.
- White, M. D., Marsh, E. E. (2006). Content analysis: A flexible methodology. *Library trends*, 55 (1), 22–45.

APPENDIX / ПРИЛОГ

Табела 1. Преглед броја актера који су учествовали у изградњи метадискурса о слободи медија / Table 1. An overview of the number of actors who participated in the creation of metadiscourse on media freedom

Сви актери / All actors	Број текстова / Number of texts	Процент удела (заокружено на једну децималу) / Share in % (rounded up to one decimal place)
Медији / Media	284	42,2%
Државни званичници / State Officials	98	14,5%
ЕУ и њене институције / EU and EU Institutions	80	11,9%
Интернационалне НВО / International NGOs	75	11,1%
Опозициони политичари / Opposition Politicians	38	5,6%
Националне НВО / Local NGOs	28	4,2%
Медијски експерти / Media Experts	25	3,7%
Интернационални званичници изван ЕУ / International Officials outside the EU	21	3,1%
Медијска удружења / Media Associations	18	2,7%
Власници медија / Media Owners	4	0,6%
Грађани / Private Individuals	3	0,4%
Укупно / Total	674	100%

*Сиво су обојене колоне које се односе на новинарске актере, док су у белим колонама неновинарски актери. / *Columns shaded in grey are relative to journalism-related actors, while the non-shaded columns show actors that are not journalism-related.

Табела 2. Приказ тона дискурса и укрешњања са актерима / Table2. Overview of the tone of discourse and cross-referencing with the actors

Актери / Actors	/ Tone of discourse					Укупно / Total
	Критички / Critical	неутралан / Neutral	агресиван / Offensive	одбрамбени / Defensive	позитиван / Positive	
Медији / Media	207	46	18	12	1	284
Државни званичници / State Officials	21	18	13	19	27	98
ЕУ и њене институције / EU and EU Institutions	55	23	/	/	2	80
Интернационалне НВО / International NGOs	55	15	1	/	4	75
Опозициони политичари / Opposition Politicians	19	4	10	5	/	38
Националне НВО / Local NGOs	26	1	1	/	/	28
Медијски експерти / Media Experts	22	1	2	/	/	25
Званичници изван ЕУ / Officials Outside the EU	16	4	/	/	/	20
Медијска удружења / Media Associations	15	4	/	/	/	19
Власници медија / Media Owners	4	/	/	/	/	4
Грађани / Private Individuals	3	/	/	/	/	3
TOTAL	443	116	45	36	34	674